

บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ
ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

THE ROLE IN SANGHA'S AFFAIRS ADMINISTRATION OF ADMINISTRATIVE
MONKS ON EDUCATION WELFARE IN NAKHON SI THAMMARAT
PROVINCE

พระปลัดวิฑูวัส ปภสสรโร (ห่อเพชร)*

Phrapaladwitawas Papassaro (Horpetch)

E-mail: wichakkhano@gmail.com

กัณฑ์ถน หนูทองแก้ว**

Kantaphon Nuthongkaew

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ 2) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่มี พรรษา ตำแหน่งการปกครอง วุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรมที่ต่างกัน 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์โดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ตามลำดับ

2. แสดงผลการเปรียบเทียบบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มี พรรษา ตำแหน่งการปกครองวุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน พบว่า โดยรวมทั้ง 4 ด้านไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. การศึกษาข้อมูลสัมภาษณ์ พบว่า การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเหลือช่วยเหลือ ด้านการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษา เล่าเรียนอยู่ด้วยทุนและปัจจัยต่างๆนับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสได้พัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้เพราะการสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่ใจอาคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์เปน การสวนตัวหรือเปนรูปคณะสงฆ์ ได้อีกหลายรูปแบบ ได้แก่ จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา การช่วยพัฒนาสถานศึกษา การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา ช่วยเฉพาะบุคคลกำลังศึกษา เป็นต้น

คำสำคัญ : การบริหารกิจการคณะสงฆ์, พระสังฆาธิการ, ด้านการศึกษาสงเคราะห์

* นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

** อาจารย์ที่ปรึกษาหลักมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

ABSTRACT

The objectives of this thesis were as follows : 1) To study the role in Sangha's affairs administration of administrative monks on education welfare. 2) To compare the role in Sangha's affairs administration of administrative monks on education welfare in terms of period of monkhood, ruling position, formal education and degrees of Dhamma study as differently. 3) To study the guideline for the role in Sangha's affairs administration of administrative monks on education welfare.

The results reveal that :

1) The role in Sangha's affairs administration of administrative monks on education welfare by overviews in four aspects are at high level, while consider in each aspects from more to less find that the aspect of administration is the highest mean and follow up the aspect of education welfare and the aspect of temple development for educational center is the lowest mean.

2) The comparative result of the role in Sangha's affairs administration of administrative monks on education welfare administrative monks in terms of period of monkhood, ruling position, formal education and degrees of Dhamma study by overviews find that there are not different as statistically significance at .05,

3) The suggestion from interviews reveal that the administration in the aspect of education welfare is to study for helping not for religious study only but for others also i.e. all monks they work as country development in the aspect of education by Sanggha or own self either education for primary, secondary, high school or higher education and to help for institute or private etc.

Keywords: administration of administrative monks, administrative monks, education welfare.

บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน มีสถาบันที่อยู่คู่บ้านคู่เมืองของคน ซึ่งประเทศไทยประกอบด้วย 3 สถาบัน คือสถาบันชาติ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะสถาบันศาสนาชาวไทยโดยส่วนมากได้นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลา

ยาวนานพระพุทธศาสนาจึง ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้ธรรมะ ให้แก่ประชาชนได้รับทราบได้เข้าใจ และนำไปปฏิบัติการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนากับสังคมไทยคณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำหน้าที่เผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ ได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อให้พุทธบริษัทได้นำเอาพระธรรมคำสั่งสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและสังคมการที่พระสงฆ์มีบทบาท

หลักในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนถือเป็นหน้าที่หลักที่พระสงฆ์ที่ต้องทำให้เกิดให้มีขึ้นพระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อสร้างภาพลักษณ์ แห่งความศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัดรักษาศิลปปฏิบัติธรรมเพื่อที่จะเพิ่มพูนศักยภาพในชีวิตและพัฒนาจิตใจให้ผ่องใสสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะ สงฆ์จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณรดูแลวัดให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณรมีจริยาวัตรตรงตามประพจน์ปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัยและพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษาจัดการวัด และสมบัติของวัด ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้ บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษา อบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลซึ่งจะเห็นว่าพระสังฆาธิการ เป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้ปฏิบัติถูกต้องเป็นประโยชน์ทั้งงานการศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์การศึกษาสงเคราะห์เป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุและสามเณร การศึกษาสงเคราะห์นี้ จะช่วยให้เด็กเยาวชนและ

ประชาชนมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ในการดำเนินชีวิตอันจะเป็นการช่วยรักษาความมั่นคงของชาติอีกทางหนึ่งพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ได้เห็นความสำคัญของการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีแก่เยาวชนได้สนับสนุนให้มีการอบรมและสอนธรรมแก่เยาวชน ทั้งในวัดและนอกวัด

การศึกษาสงเคราะห์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ยังเป็นการศึกษาสงเคราะห์กับเด็กเยาวชน คือการส่งเสริมให้มีการสอบธรรมศึกษา การแจกทุนการศึกษา มีค่ายคุณธรรมและจริยธรรม แต่ยังมีส่งเสริมที่ยังไม่ครอบคลุมทั้งจังหวัดเพราะในด้านศักยภาพและปัจจัยด้านทุนทรัพย์เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินการ จึงทำให้การศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดยังไม่โดดเด่น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ที่คณะสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาระบบการบริหารกิจการของคณะสงฆ์จังหวัดนครศรีธรรมราชให้ดียิ่งขึ้น เพราะจะทำให้ทราบและรู้แนวทางปฏิบัติทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มี พรรษา ตำแหน่งการปกครอง วุฒิการศึกษาสายสามัญและวุฒิการศึกษาทางธรรม ที่ต่างกัน
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสาน (Mixed methodology research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

1) **ประชากร** ได้แก่ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 556 รูป

2) **กลุ่มตัวอย่าง** ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างคือ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครศรีธรรมราช หาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตาราง ทาโร ยามาเน (Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 139 รูป

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ ดังนี้

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เกี่ยวกับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชโดย รวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ข้อ 2 ที่ว่า ด้านการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในโรงเรียน รองลงมาได้แก่ ข้อ 1 ที่ว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ส่วนข้อ 3 ที่ว่า ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาลดละเลิกสิ่งเสพติดและอบายมุข มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการเปรียบเทียบเกี่ยวกับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มี พระชานตำแหน่งการปกครอง วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมที่ต่างกัน พบว่า พระสังฆาธิการที่มีพระชานต่างกัน ได้รับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมจำแนกตามพระชาน ตำแหน่งการปกครอง วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ต่างกัน

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะ และ แนวทางคณะสงฆ์ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มากที่สุดคือ **บทบาทด้านการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในโรงเรียน** คือ จัดมีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลัง ศึกษาที่มีความเดือดร้อน รองลงมา คือ **บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ต่อผู้ที่ด้อยโอกาส** คือ การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน มีการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ น้อยที่สุดคือ **บทบาทด้านการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาลดละเลิก สิ่งเสพติดและ อบายมุข** คือ เทคนิควิธีการเทศนาธรรมเพื่อดึงคนเขาวัดละทิ้งหนังสือสวดมนต์เพื่อผู้เฝื่อนมไว้อย่างพอเพียง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช” ผู้วิจัยนำผลที่พบจากการวิจัยมาอธิบายเชื่อมโยงทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ผลการวิเคราะห์บทบาทการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ด้านการศึกษา สงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชดังนี้

ผลการศึกษาด้านการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษา
สงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยรวมทั้ง 4
ด้าน มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า
พระสังฆาธิการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัด
นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเพราะพระสังฆาธิการด้าน
การศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้
มีนโยบายสำคัญเพื่อให้คณะสงฆ์ ในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ นั้นถือว่าเป็นหน้าที่หลักของพระ
สังฆาธิการ คณะสงฆ์ ต่างก็เข้าใจในนโยบาย
ตระหนักในหน้าที่ของตนเองอย่างแท้จริง
สอดคล้องกับงานวิจัย พระอำนาจ วิสัย (2559)
ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำและขีดความสามารถ
ของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในเขตสายไหม” ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับความ
คิดเห็นปัจจัยภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการโดย
ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากคือด้าน
ความสามารถปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นรองลงมาคือด้าน
พฤติกรรมของภาวะผู้นำ และน้อยสุดคือด้าน
บุคลิกภาพ 2. ระดับความคิดเห็นขีดความสามารถ
ทางการบริหารของพระสังฆาธิการโดยภาพรวม มี
ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือด้านการวางแผนการ
ดำเนินงาน รองลงมาคือด้านการบริหาร
งบประมาณ และน้อยสุดคือด้านการบริหารงาน
บุคคล

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

**บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะ
สงฆ์ในปัจจุบัน** พบว่า พระสังฆาธิการด้าน
การศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช
ตามบทบาท ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
ในปัจจุบันโดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อภิปราย
ได้ว่า เนื่องจากพระสังฆาธิการ ส่วนใหญ่ต่างก็ได้รับ
บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆา
ธิการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัด
นครศรีธรรมราช เป็นอย่างดี ปกครองโดยธรรม
เป็นธรรมาภิบาล ปกครองเพื่อเกื้อหนุนให้เกิด

การศึกษา ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์
ทั้งที่พระสงฆ์เองสอนพระเณรด้วยตนเอง และ
สงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่
ถูกต้อง สอดคล้องกับ พระครูปลัดต่อภิชิต สุวณณ
โชโต (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการ
บริหาร กิจการ คณะ สงฆ์ ที่ดี ใน จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา” โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่ง
การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ดีในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ
ด้านการศึกษาสงเคราะห์ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08
รองลงมาคือ ด้านการปกครองค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02
น้อยที่สุดคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ค่าเฉลี่ย
เท่ากับ 3.43

**บทบาทด้านการบริหารจัดการกิจการคณะ
สงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในโรงเรียน** พบว่า
พระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัด
นครศรีธรรมราชมีบทบาทการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า
พระสังฆาธิการต่างก็ตระหนักถึงความสำคัญการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ
งานวิจัย พระสมุห์เชษฐา ปิยสาสโน (เชี่ยวชาญ)
(2557) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาสงเคราะห์ :
กรณีศึกษา โรงเรียนหลวงพ่เพชรวิทยาตำบลใน
เมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า
สภาพการณ์การศึกษาสงเคราะห์ : กรณีศึกษา
โรงเรียนหลวงพ่เพชรวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอ
เมือง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวมพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ใน
ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$) มีเพียงด้านการบริหาร
สถานศึกษา ที่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา
เป็นรายด้าน มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย
ตามลำดับ คือ ด้านพัฒนาผู้เรียน ($\bar{X} = 3.61$) ด้าน
การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.75$) ด้าน
พัฒนาประสิทธิภาพครู ($\bar{X} = 3.67$) ด้านมาตรการ
ส่งเสริม ($\bar{X} = 3.63$) ด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา
($\bar{X} = 3.47$) และด้านการบริหารสถานศึกษา ($\bar{X} =$
3.14)

**บทบาทด้านการพัฒนาวัดไทย เป็น
ศูนย์กลางของการศึกษาตลอดถึงเสพติดและ**

อบายมุข พบว่า พระสังฆาธิการด้านการศึกษา สงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตามบทบาทด้านการพัฒนา วัดให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาลดละเลิกสิ่งเสพติดและ อบายมุข โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า เนื่องจากพระสังฆาธิการได้ให้ความช่วยเหลือกับคณะสงฆ์ตามหน้าที่ รวมทั้งให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาของคณะสงฆ์โดยจัดกิจกรรมลดละเลิกสิ่งเสพติดและ อบายมุข ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับงานวิจัย พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ (ภวกานันท์) (2550) ได้วิจัยได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยได้ดังนี้ 1.บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวม อยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2.การเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ต่อผู้ที่ด้อยโอกาส พบว่า พระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีบทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ต่อผู้ที่ด้อยโอกาสโดยรวมอยู่ใน ระดับมาก ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า พระสังฆาธิการการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ มีการช่วยเหลือด้านอุปถัมภ์ การศึกษา สอดคล้อง กับงานวิจัย พระครูปลัดอภิชาติ สุวณฺโฑ (2559) ได้ ศึกษาเรื่อง การ

บริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ดีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 รองลงมาคือ ด้านการปกครองค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 น้อยที่สุดคือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ดีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ การบริหารจัดการ การบริหารกิจกรรมคณะสงฆ์โดยบูรณาการโดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์ และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน

ผลการเปรียบเทียบบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชของประชาชนที่มี พรรษา ตำแหน่งวุฒิการศึกษาทางสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม ดังนี้

1) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า พระสังฆาธิการ ที่มีพรรษาต่างกัน ได้มีบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า พบว่า พระสังฆาธิการ ที่มีพรรษาต่างกัน ได้รับได้รับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม จำแนกตามพรรษา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน ไม่ว่าพระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เช่นเดียวกัน เช่น สนับสนุนส่งเสริมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้วยดีอย่างมีประสิทธิภาพต่างก็ได้ สนับสนุนส่งเสริมโครงการ เช่นเดียวกันสอดคล้องกับงานวิจัย พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ (ภวกานันท์) (2550) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของ พระสังฆา

การในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี และเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 182 รูป เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดเดียวกัน ผลการวิจัยได้ดังนี้ 1. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวม อยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. การเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

2) พระสังฆาธิการ ที่มีตำแหน่งต่างกัน ได้มีบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า พบว่า พระสังฆาธิการ ที่มีตำแหน่งต่างกัน ได้รับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษา สงเคราะห์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมจำแนกตามตำแหน่ง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า อภิปรายได้ว่า พระสังฆาธิการ ที่ตำแหน่งต่างกัน กันก็จะต้องมีความต้องการความสนใจในการรับบริการของเทศบาลแตกต่างกัน เนื่องจาก พระสังฆาธิการที่อยู่ในตำแหน่งต่างกัน ที่ต่างกันก็ไม่นับอุปสรรคเนื่องด้วยวิถีชีวิตของพระสงฆ์ ส่วนใหญ่ได้รับการปลูกฝัง

เรื่องการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักคุณธรรมมาตั้งแต่อดีตแล้วจึงทำให้ผลวิจัยออกมาดังนี้ไม่แตกต่างกันสอดคล้องกับงานวิจัย เช่นเดียวกันสอดคล้องกับงานวิจัย พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรบุญโญ (ภาวกานันท์) (2550) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี และเปรียบเทียบบทบาท ของพระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 182 รูป เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดเดียวกัน ผลการวิจัยได้ดังนี้ 1. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวม อยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. การเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

3) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่าพระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน ได้มีบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัย พบว่า พระสังฆาธิการ ที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน ได้รับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษา

สงเคราะห์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัย จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญ ต่างกัน ดังนั้น การให้ความเสมอภาคแก่คณะสงฆ์ ทุกคนอย่างเท่าเทียม ไม่ได้ แบ่งแยกว่าคณะสงฆ์ จะการศึกษาาระดับใด จึงไม่ส่งผลต่อความคิดเห็นในการบริหารกิจการพระสังฆาธิการในจังหวัด นครศรีธรรมราชผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ประชาชนที่มีระดับ การศึกษาต่างกัน มักจะมีสภาพความเป็นอยู่และ ความต้องการที่แตกต่างกัน อาจจะมีสภาพการทำงานที่ไม่ได้มีเวลาในการ ติดตามข่าวสารและการ ให้บริการของเทศบาล ทำให้มีความรู้สึกว่าได้ รับบริการยังไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้ประชาชนที่มีระดับ การศึกษาต่างารู้สึกว่าได้รับการให้บริการจาก เทศบาลแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัย พระ ครุสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ (ภวกานันท์) (2550) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ :ศึกษากรณี พระสังฆา ธิการในจังหวัดนนทบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของ พระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี และ เปรียบเทียบบทบาท ของพระสังฆาธิการที่มีจำนวน พรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทาง เปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ประชากรที่ใช้ใน การวิจัย คือ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสใน จังหวัดนนทบุรี จำนวน 182 รูป เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองวิเคราะห์ ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความ แปรปรวนชนิดเดียวกัน ผลการวิจัยได้ดังนี้ 1. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์โดยรวม อยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านการ ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้าน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ ในระดับมากทุกด้าน 2.การเปรียบเทียบบทบาท ของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวน พรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทาง เปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาท ต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ไม่ แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

4) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่าพระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญทางธรรมได้มี บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แตกต่างกัน ซึ่ง ผลการวิจัย พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษา สายสามัญทางธรรมได้รับบทบาทการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษา สงเคราะห์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัย จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม ปฏิบัติงาน มีความเสมอไม่ได้แบ่งชั้น วรรณะ จึงไม่ส่งผลต่อพระสังฆาธิการ สอดคล้องกับงานวิจัย พระครุสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ (ภวกานันท์) (2550) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการใน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ :ศึกษากรณี พระสังฆา ธิการในจังหวัดนนทบุรี การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของ พระสังฆาธิการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี และเปรียบเทียบบทบาท ของพระสังฆาธิการที่มี จำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการ ปฏิบัติหน้าที่ และสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกัน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสังฆาธิการระดับ เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 182 รูป เก็บ รวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง ขึ้นเองวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ ความแปรปรวนชนิดเดียวกัน ผลการวิจัยได้ดังนี้ 1.

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวม อยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. การเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ในการบริหารจัดการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่บังคับใช้ในปัจจุบัน ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่ทำหน้าที่ในการจัดการดูแลรักษาการให้ชัดเจน

แหล่งอ้างอิง

- พระครูปลัดอภิชาติ สุวณฺณโชโต. (2559). *รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ดีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา).
- พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ อธิปญฺโญ (ภวกานันท์). (2550). *บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูรธมฺมจิตโต). (2549) *พุทธวิธีในการบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุห์เชษฐา ปิยสาสโน (เขี้ยวสะอาด). (2557). *การจัดการศึกษาสงเคราะห์ : กรณีศึกษา โรงเรียนหลวงพ่อเพชรวิทยาตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระอำนาจ วิสัย. (2559). *ภาวะผู้นำและขีดความสามารถของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตสายไหม*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร).

2. ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ต้องจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในศาสตร์นั้น ๆ ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดำเนินการวิจัยในลักษณะดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์เปรียบเทียบกับการบริหารกิจการตามทฤษฎีตะวันตกว่า เหมือนหรือต่างกันอย่างไร
2. ควรศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยการนำเอาพุทธวิธีบริหารจัดการของพระพุทธเจ้ามาศึกษาเปรียบเทียบ
3. ควรศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกระดับ เพื่อจะได้นำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานในองค์กรต่อไป